ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 4, številka 1, 2000 · ISSN 1408-2969

RAZPRAVE

Igor Primorac

Pravičnost za homoseksualce

Oddelek za filozofijo Hebrejske univerze v Jeruzalemu

Citiranje: Igor Primorac, »Pravičnost za homoseksualce«, *Analiza: časopis za kritično misel* 4, št. 1 (2000): 11–22.

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna (CC BY 4.0), https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sl.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je bila leta 2026 rekonstruirana iz izvirnih stavnih datotek in preverjena s tiskano izdajo. Številke strani ustrezajo tiskani izdaji; prelomi strani znotraj prispevka se lahko nekoliko razlikujejo.

Igor Primorac
Oddelek za filozofijo Hebrejske univerze v Jeruzalemu

PRAVIčNOST ZA HOMOSEKSUALCE

Odprava krivic, ki jih trpijo homoseksualci, bi pomenila odpravo oblik njihove diskriminacije, ki se kljub občutni sprostitvi naših spolnih običajev in stališč v zadnjih desetletjih ohranjajo v naši družbi. V pričujočem članku po vrsti pregledam osnovne tipe tovrstne diskriminacije, ki jo na eni strani izvajajo država in od nje financirane ustanove, na drugi pa zasebniki in podjetja, in obravnavam argumente, ki jih ponujajo v njihov zagovor. Pokazati poskušam, da ti argumenti niso prepričljivi, in dokazujem, prvič, da ni mogoče tehtno utemeljiti predpisov, ki za sporazumen spolni odnos med homoseksualnima partnerjema določajo višjo starostno mejo od tiste, ki velja za heteroseksualne partnerje. Prav tako dokazujem, da bi morale država in od nje financirane ustanove prenehati diskriminirati homoseksualce pri zaposlovanju (v izobraževanju, diplomaciji in obveščevalnih službah) in da so le-ti upravičeni tudi do popolne vključitve v oborožene sile. Vprašanje, ali naj bi z zakonom prav tako prepovedali diskriminacijo zoper homoseksualce, ki jo pri zaposlovanju in sklepanju najemnih pogodb o nepremičninah izvajajo zasebniki in podjetja, puščam – po pretehtanju razlogov za in proti – odprto. Nazadnje poskušam pokazati, da ni nobenega tehtnega razloga, zakaj bi homoseksualcem odrekli pravice in koristi, ki jih prinaša zakonski stan. V svobodni družbi civilna poroka ne bi smela biti pridržana zgolj za heteroseksualne pare.

Ključne besede: diskriminacija, pravičnost, enakopravnost, homoseksualnost.

I. Uvod

Če soglašamo s trditvijo, da je pravičnost največja odlika družbenih institucij in same družbe, podobno kot je resničnost največja odlika mišljenja, bo osrednji namen tega članka pokazati, da moramo odpraviti nepravičnost. V bistvu to pomeni, da si bomo prizadevali za odpravo vseh vrst in oblik diskriminacije, ki obstajajo v družbi. Ker je kakršnakoli diskriminacija nepravična, bi se moral vsak poskus razlaganja njenega pomena začeti s pojmom nepravičnosti ali nepoštenosti. To pa ne drži, saj ni vse, kar je nepravično, tudi diskriminacija. Toda trdili bi lahko, da je tista nepravičnost v družbi, ki je z moralnega vidika najbolj provokativna in netolerantna, prav diskriminacija.

Čeprav so zahodne družbe v zadnjih treh ali štirih desetletjih odpravile nekatere glavne tradicionalne vrste diskriminacije – nasproti rasnim, etničnim in verskim

skupinam ter med spoloma –, je diskriminacija na področju spolne prakse še vedno živa. To pomeni, da moramo za to, da bi odpravili diskriminacijo homoseksualcev, še veliko storiti.

Kljub prepričanju, da je to še vedno velik problem, nisem pozabil na dejstvo, da je bil tudi na tem področju narejen velik napredek. Večina zahodnih držav je odpravila razvpite "sodomijske zakone", ki so tvorili jedro najbolj umazane vrste diskriminacije homoseksualcev in njihovega neupravičenega preganjanja. Toda nekatere druge vrste družbene diskriminacije homoseksualcev še vedno obstajajo, čeprav v manjši meri kot prej. V tem članku si jih bomo podrobneje ogledali in poskušali odgovoriti na naslednje vprašanje: Kaj mora naša družba storiti za to, da bi postala pravična do homoseksualcev?

II. Starostna meja

Precej držav je, potem ko so odpravile zakone, s katerimi so prepovedovale homoseksualno razmerje, postavilo starostno mejo, ki določa, koliko morata biti stara partnerja, da je takšno razmerje dopustno. Ta meja je za homoseksualce višja kot za heteroseksualce. Pri heteroseksualnem odnosu je ta meja običajno petnajst ali šestnajst let, pri homoseksualnem pa osemnajst ali celo enaindvajset let. Posledica takšnih omejitev je, da je heteroseksualni odnos, kjer je partnerica stara šestnajst ali sedemnajst let, zakonit, moški homoseksualni odnos, kjer je eden od partnerjev star šestnajst ali sedemnajst let, pa kriminalno dejanje.

To pomeni, da so spolni odnosi med mladostniki ali med mladostniki in odraslimi, če gre za heteroseksualne odnose, zakonsko in moralno dopustni. Domnevamo, da so mladostniki fizično in psihično dovolj zreli za sprejemanje odločitev v zvezi s spolnimi odnosi. Ta domneva se zdi razumna. Toda moškim homoseksualnim mladostnikom se ista pravica in ista zrelost ne priznavata. Spolno zreli bodo šele takrat, ko bodo polnoletni. Verjeten razlog za take pristranske zakonske predpise je zavračanje homoseksualnosti iz moralnih ali racionalnih razlogov, povezanih s psihološko trditvijo, da bodo spolni odnosi med moškimi mladostniki in odraslimi moškimi bolj verjetno vodili do tega, da bodo ti mladostniki sprejeli homoseksualnost kot svojo stalno spolno usmerjenost. Kot pravi Wolfendenovo poročilo:

> "Ne glede na to, kako zrel je lahko deček pri šestnajstih glede na njegov fizični razvoj in psiho-spolno pripravo (...), je pri šestnajstih nesposoben oblikovati zrelo sodbo o dejanjih, ki bi lahko botrovala njegovi oddaljitvi od ostanka družbe." (Wolfenden, 1957: 27)

Resničnost omenjene psihološke trditve je nadvse sporna. Pa tudi če ne bi bila, argument ne bi bil prepričljiv. Pravijo, da *je* homoseksualnost nemoralna, vendar pa ne priskrbijo nobenega prepričljivega dokaza za to. Res ne vem, na čem bi le-ta sploh lahko temeljil (razen seveda na osnovi določenih ozkih verskih moralnih stališč).[1] Če se homoseksualnost zavrača zaradi racionalnih in ne zaradi moralnih razlogov, argument razodene tisti vrsto krožnosti, ki se vedno pojavlja v razpra-

[1] O moralnem statusu homoseksualnosti *glej* Ruse (1988: 8. poglavje) in Stafford (1997).

vah o moralnih in zakonskih vidikih spolnega obnašanja. Prepoved spolnega obnašanja, ki se razlikuje od običajnega, je upravičena z njegovo škodljivostjo – čeprav škodo v veliki meri povzroči sama prepoved.[2]

V resnici ne obstaja noben dober razlog za to, da bi morala biti starostna meja za moške homoseksualce višja kot za ostale. Zakoni, ki jo predpisujejo, niso nič drugega kot primer krivične diskriminacije homoseksualcev, in bi jih zato veljalo spremeniti.

III. Diskriminacija s strani države

Čeprav je diskriminacija homoseksualcev s pomočjo zakonov o višji starostni meji že dovolj huda, pa se kažejo predsodki družbe do homoseksualcev predvsem na področju zaposlovanja, iskanja stanovanj in služenja vojaškega roka. Homoseksualci pogosto ne dobijo zaposlitve ne zato, ker ne bi bili primerno usposobljeni za neko delo, ampak zato, ker so homoseksualci. Stanovanja ne dobijo ne zato, ker obstaja upravičen dvom, da ne bodo mogli plačevati najemnine ali da v stanovanju ne bodo vzdrževali reda in čistoče, ampak zato, ker so homoseksualci. Vojaškega roka ne morejo služiti (ali pa so predčasno odpuščeni) ne zato, ker niso dovolj dobri vojaki, ampak zato, ker so homoseksualci. Omejitve v zvezi z zakonitimi porokami homoseksualnih parov so prav tako diskriminacija.

S problemom homoseksualnih porok se bom ukvarjal v predzadnjem poglavju tega članka. Preden si ogledamo druga glavna področja diskriminacije homoseksualcev, moramo ločiti dve vrsti diskriminacije: diskriminacijo s strani države in njenih institucij in diskriminacijo s strani posameznikov in korporacij.

Država pogosto ne zaposluje homoseksualcev v svojih obveščevalnih agencijah in diplomaciji. Takšna politika je upravičena z argumentom "varnosti in zaščite": homoseksualci so pogosto tarče izsiljevanja (če mi ne boš izdal skrivnosti, bom razkril, da si homoseksualec), ki se običajno konča z izdajo državnih skrivnosti in drugim ogrožanjem nacionalne varnosti. Toda tega ne podpirajo niti formalni niti empirični razlogi. Argument je očitno krožen: če delodajalci ne bi odpuščali delavcev, za katere so ugotovili, da so homoseksualci, teh nihče ne bi mogel izsiljevati s pomočjo grožnje o razkritju njihove spolne usmerjenosti. In kot opozarja Richard D. Mohr:

> "Vlada Združenih držav Amerike do zdaj še ni našla niti enega primera, v katerem bi bilo izsiljevanje ameriškega homoseksualnega vojaka, mornarja ali vohuna uspešno. Primer, ki ga vedno uporablja, izvira iz Avstrije in je še iz časov prve svetovne vojne."[3] (Mohr, 1988: 198)

Služba druge vrste, za katero se običajno meni, da ni primerna za homoseksualce, je služba učitelja. Trdi se, da so homoseksualci neprimerni za učitelje, ker so nagnjeni k nadlegovanju svojih učencev in k uveljavljanju nezaželenega vpliva nanje. Vendar dejstva o nadlegovanju otrok kažejo drugačno sliko. Nadlegovanje otrok se zdi skoraj izključno pojav spolnega obnašanja moških. Le da raziskave kažejo,

[2] Za tak tip argumenta proti prostituciji *glej* Primoratz (1999: 294-295).
[3] V primeru, ki ga vojska *Združenih držav Amerike* vedno navaja, gre za polkovnika Alfreda Redla (1864-1913).

da niso homoseksualni moški nič bolj nagnjeni k spolnemu zlorabljanju otrok – mogoče celo manj – kot heteroseksualni. V resnici so tisti, za katere je spolno zlorabljanje otrok tipično in ki so pri tem tudi najbolj vztrajni, očetje, očimi in materini ljubimci. (Mohr, 1988: 24-25)

V zvezi z uveljavljanjem nezaželenega vpliva na otroke pa se moramo vprašati: Pred kakšnim nezaželenim vplivom smo otroke zaščitili s tem, ko za njihovega učitelja nismo najeli homoseksualca? Malo je verjetno, da bi se otrok, ki bi se drugače razvil v heteroseksualca, zaradi prisotnosti homoseksualnega učitelja razvil v homoseksualca. Na tiste učence, ki so nagnjeni k homoseksualnosti, pa lahko ima prisotnost homoseksualnega učitelja, ki svoje homoseksualnosti ne skriva nič bolj in nič manj kot drugi svoje heteroseksualnosti, pozitiven vpliv. Primeri kažejo, da lahko homoseksualci podobno kot heteroseksualci živijo povsem običajno življenje, kar podpira trditev, da je slab vpliv, ki naj bi ga imeli homoseksualci na mladostnike, posledica predsodkov do homoseksualcev in homoseksualnosti.

Vidimo, da predpisov, ki preprečujejo zaposlovanje homoseksualcev kot učiteljev, ne moremo upravičiti. Seveda bi enakopravnost homoseksualcev in heteroseksualcev v izobraževanju zahtevala precejšnje spremembe učnih načrtov. Heteroseksualnost več ne bi smela biti obravnavana kot edina zdrava ali moralno sprejemljiva spolna usmerjenost, učenci pa bi morali dobiti osnovne podatke tudi o homoseksualnosti. (*glej* Stafford, 1988: 4. in 5. poglavje)

V nekaterih državah homoseksualci ne smejo služiti vojaškega roka. Ena izmed njih so *Združene države Amerike*, v katerih so o tem vprašanju v zadnjih dveh desetletjih veliko razpravljali. Razlog, ki ga za to navaja vojska, je, da bi se homoseksualni častniki in vojaki družili s heteroseksualnimi. Tako bi postala vojska še eno žarišče spolnega preganjanja in spolnih napetosti, kar bi zelo škodilo morali. S sprejetjem žensk v vojsko je ta argument izgubil še tisto malo moči, ki jo je imel prej.

Drug argument se sklicuje na mnenje heteroseksualnih vojakov in častnikov, da je homoseksualnost moralno nesprejemljiva, nagnusna ali oboje, zaradi česar da od njih ne moremo zahtevati, da bodo pripravljeni živeti, se uriti in boriti skupaj s homoseksualci. Pri odgovoru na ta pomislek velja opozoriti, prvič, da je omenjena trditev značilen prispevek psihologije iz naslanjača in da bi jo bilo treba, preden jo vzamemo resno, podpreti z rezultati znanstvenih raziskav; in drugič, tudi če bi raziskave potrdile trditev o tem, kaj heteroseksualni vojaki in častniki čutijo do homoseksualnosti in kaj si obetajo od vključitve homoseksualcev v vojsko, bi bil argument še vedno slab. V odsotnosti argumenta za trditev, da je homoseksualnost resnično nemoralna, kaže iskati razloge za tako stališče bodisi v sprejetju ozkega verskega moralnega stališča o homoseksualnosti, v nečem, kar izgleda kot morala, v resnici pa ni nič drugega kot predsodek, ali pa v kolektivnem mišljenju, da je homoseksualnost neokusna. Vendar pa ne more nič od navedenega upravičiti diskriminacije. Če bi se res izkazalo, da heteroseksualni vojaki in časniki (ali veliko število teh) ne morejo živeti ali delati skupaj s homoseksualci, bi morala vojska poskrbeti za odpravo njihovih predsodkov in od njih zahtevati, da se do

homoseksualcev temu primerno obnašajo.

Leta 1993 je vojska *Združenih držav Amerike* svojo politiko do homoseksualcev omilila tako, da je sprejela stališče, znano kot "ne sprašuj in ne govori". Svojih vojakov ni več spraševala, ali so homoseksualci, toda tiste, ki so to priznali, je odpustila. Tako ravnanje ne odpravlja diskriminacije, pač pa le eno vrsto diskriminacije zamenja z drugo. Homoseksualci lahko služijo vojaški rok, a za ceno tega, da morajo o svoji spolni usmeritvi držati jezik za zobmi. Toda tudi ta diskriminacija, čeprav, priznam, manj kruta, temelji na istem. V njej se skriva hinavščina, ki jo celo predpisuje. Ker vsebuje neutemeljeno zaničevanje in ker je nezdružljiva z dostojanstvom in samospoštovanjem, moralno gotovo ni sprejemljiva.

IV. Diskriminacija s strani posameznikov in korporacij

V nobenem od omenjenih primerov ni bila diskriminacija homoseksualcev upravičena z logično neovrgljivimi in moralno sprejemljivimi razlogi. Zato je nepravična in bi jo morali odpraviti. A tudi tedaj bi ostalo področje, na katerem homoseksualci še vedno niso enakopravni. Gre za področje diskriminacije s strani posameznikov in korporacij. Zasebnik bo še vedno lahko zavrnil delavca, ki je usposobljen za določeno delo, preprosto zato, ker je homoseksualec. Lastnik stanovanja bo še naprej lahko zavrnil najemnika, ki je drugače za to zelo primeren, iz preprostega razloga, ker je homoseksualec. Ko morajo taki posamezniki svoje ravnanje upravičiti, se raje izognejo filozofski razpravi o homoseksualnosti in pravičnosti in namesto tega poudarijo svobodo združevanja in sklepanja pogodb. Sklicujejo se lahko na to, da je v svobodni družbi posameznik, drugače kot država ali njene ustanove, svoboden pri združevanju in lahko posluje s komer hoče.

To je zapleten problem. V razpravi se liberalci, tisti torej, ki imajo svobodo za glavno moralno in politično vrednoto, nahajajo na obeh straneh. Nekateri trdijo, da če mora biti država strpna do homoseksualcev (zaradi prej omenjenih razlogov), mora biti prav tako strpna do diskriminacije s strani posameznikov in korporacij. Liberalna država svojim državljanom nima pravice vsiljevati moralnih in političnih stališč. Prava svoboda je svoboda, ki velja tudi za zagovornike ozkih verskih in moralnih stališč in celo za tiste, ki se nikakor ne morejo znebiti svojih predsodkov. To stališče lepo ponazarja naslednji odlomek iz knjige Andrewa Sullivana o homoseksualnosti:

> "Za številne ljudi v zahodnih in večini drugih družb je spolna in čustvena zveza dveh oseb istega spola moralni zločin. Tako vedenje imajo za odvratno in celo preteče. Zadovoljijo se s tem, da jih v družbi pustijo na miru. Toda po opozorilu, da se stiku z njimi ne bodo mogli izogniti niti na delovnem mestu ali pri oddajanju stanovanj, se od njih popolnoma ogradijo. Protidiskriminacijske predpise, ki jih v to silijo, imajo za žalitev in za sramotno kršitev moralne nevtralnosti liberalne države. (...) To ne pomeni (...), da takšno obnašanje ne izvira iz fanatizma, niti, da so verski argumenti zoper homoseksualnost prepričljivi. Njihovo obnašanje izvira iz fanatizma in verski argumenti zoper homoseksualnost niso prepričljivi. Toda liberalizem je vedno trdil, da je svoboda tudi za fanatike." (Sullivan, 1995:

161-162)

Z druge strani pa je bilo slišati, da bi bilo treba v obstoječo zakonodajo, ki prepoveduje diskriminacijo s strani države *ali* zasebnih institucij iz rasnih, etničnih ali verskih razlogov, vključiti tudi prepoved diskriminacije zaradi spolne preference. Eden od argumentov za to je, da vse dokler v obstoječo zakonodajo prepoved diskriminacije zaradi spolne preference ne bo vključena, bodo temeljne pravice homoseksualcev še naprej kršene zaradi zasebne diskriminacije (kar se navidezno ne dogaja, ker se homoseksualci bojijo razkritja o svoji spolni usmerjenosti). Če je lahko nekdo odpuščen, ko delodajalec odkrije, da je homoseksualec, ali če nekdo ne more podaljšati stanovanjske pogodbe, ko lastnik stanovanja odkrije, da je homoseksualec, je to odkritje pogosto dovolj tehten razlog, da se žrtev ne odloči za tožbo, ker noče, da bi sojenje tudi drugim odkrilo, da je homoseksualec(-ka). Tako svoboda združevanja in sklepanja pogodb tistih, ki homoseksualcev ne prenesejo, te posredno prikrajša za enako zakonsko zaščito, kot so je deležni ostali. Ista nevarnost je pogosto tudi dovolj tehten razlog za to, da oseba zato, ker ne želi izdati, da je homoseksualec, ne propagira sprejemljivih moralnih in političnih stališč o homoseksualnosti in ne sodeluje v nobenih političnih aktivnostih za dodelitev temeljnih pravic homoseksualcem. Tako svoboda združevanja in sklepanja pogodb tistih, ki homoseksualcev ne prenesejo, te posredno oropa za svobodo govora, zborovanja in političnega združevanja. (Mohr, 1988: 162-181)

Obstaja še eden, po mojem mnenju prepričljivejši argument za to, da morajo biti homoseksualci deležni enake zakonske zaščite pred diskriminacijo kot ljudje, ki pripadajo drugačni rasi, narodu ali veri. V človekovem življenju imajo vera in spolna usmerjenost ter zasebnost odločilen pomen. Če je to dovolj za sprejetje zakonov, ki prepovedujejo diskriminacijo s strani države *ali* zasebnih institucij zaradi verskih razlogov, zakaj ne bi bilo dovolj tudi za sprejetje zakonov, ki prepovedujejo diskriminacijo s strani države *ali* zasebnih institucij zaradi spolne preference? Če ne moremo med vero in spolno preferenco najti moralno pomembne razlike, se zdi, da moramo, če želimo biti dosledni, obe obravnavati enako. (Mohr, 1988: 188-191)

V nadaljevanju se s tem problemom ne bom več ukvarjal, ker bi to zahtevalo iskanje odgovorov na nekatera osnovna vprašanja v zvezi s teorijo pravic, kar pa ni moj cilj. Namesto tega bom ta del članka končal z oprezno pripombo. Argumenti, ki podpirajo zakonsko prepoved diskriminacije homoseksualcev s strani države *in* posameznikov v zvezi z zaposlovanjem in najemanjem stanovanj, se nam lahko zdijo prepričljivi ali pa ne. Pa vendar, tudi če se nam ne zdijo prepričljivi, bomo gotovo sprejeli trditev, da je diskriminacija homoseksualcev nepravična in zato moralno nedopustna ter bi morala biti odpravljena povsod, kjer se še zdaj izvaja.

V. Homoseksualna poroka

Celo države, ki so pri priznavanju temeljnih pravic homoseksualcem naredile največji korak naprej, se še vedno (z redkimi izjemami) srečujejo s problemom priznavanja homoseksualnih porok. V zadnjih dveh desetletjih je bil to, še zlasti v *Združenih državah Amerike*, glavni predmet razprave v zvezi s položajem in sta-

tusom homoseksualnosti in homoseksualcev v družbi. Mogoče ni razvidno, zakaj je to tako pomembna zadeva. Pa vendar, ali ni zakonita poroka pomembna za posameznika zato, ker si z njo zagotovi posebne pravice in ugodnosti? Mednje sodijo pravica do preživnine, pravica do opravljanja dela, ki ga zakonski partner zaradi svoje začasne ali trajne nesposobnosti ne more več opravljati, pravica do obiskov v bolnici ali ječi, pravica do tega, da zakonskima partnerjema na sojenju ni treba pričati enemu proti drugemu, pravica do pridobitve državljanstva, pravica do posvojitve otrok, pravica do dedovanja, ugodnosti v zvezi s plačevanjem davkov in zavarovanjem itd. Toda v številnih zakonodajah si lahko heteroseksualni *ali* homoseksualni par s pomočjo določenih zakonskih dogovorov ali sklenitvijo zakonsko priznanega skupnega gospodinjstva zagotovi večino teh pravic, četudi se partnerja ne moreta poročiti. V nekaterih skandinavskih državah si partnerja s sklenitvijo skupnega gospodinjstva zagotovita skoraj vse pravice, povezane s poroko, razen pravice do posvojitve otroka. V drugih državah pa si lahko partnerja nekatere izmed omenjenih pravic zagotovita še vedno le s poroko. Vendar, če problem homoseksualnih porok skrčimo le na vprašanje zagotavljanja enakih pravic in ugodnosti, potem morda sploh ni pomembno, ali država priznava homoseksualne poroke ali pa namesto tega omogoča, da si homoseksualci vse pravice in ugodnosti navidezno zagotovijo s pomočjo zakonitega sklepanja podobnih zvez. Toda večina homoseksualcev je prepričana, in to povsem utemeljeno, da gre pri vsej stvari še za nekaj več. Po besedah Williama N. Eskridgea ml. veliko število homoseksualnih parov ne želi biti samo še en par prijateljev ali ljubimcev niti samo partnerji v gospodinjstvu, ki se lahko konča po hitrem postopku s preklicem:

> "Homoseksualci in homoseksualke želijo stopnjo predanosti, ki je skupno gospodinjstvo ne more zagotoviti. Drugače rečeno, postati želijo člani zgodovinske skupnosti, to pa je nekaj, kar jim zakonska zveza zagotavlja, izmišljeno partnerstvo pa ne." (Eskridge, 1996: 79)

In če družba ne prizna njihove zveze, prizna pa zvezo dveh heterosekualnih partnerjev, upravičeno razumejo to kot izražanje neenakosti, izključevanja in zaničevanja.

Ta sklep bodo zagovorniki sedanjega stanja poskušali zavrniti z naslednjim: ker zvezi *nista* enaki, diskriminacija homoseksualnih porok ni samovoljna in krivična, ampak razumljiva in upravičena. Pri svoji razlagi, zakaj se homoseksualci med seboj ne smejo poročati, se običajno sklicujejo na naslednje: (1) na pomen besede "poroka", (2) na zgodovino poroke kot institucije, (3) na željo države po razmnoževanju, (4) na dobrobit za otroke, (5) na strah, da bodo homoseksualne poroke škodile heteroseksualnim. Oglejmo si po vrsti posamezne argumente.

(1) "Poroka" pomeni določeno vrsto zveze med moškim in žensko, zato je "homoseksualna poroka" po definiciji nemogoča.

Najprej moramo ugotoviti, kakšna vrsta definicije je to: ali je to definicija, ki sporoča način uporabe besede v vsakodnevnem jeziku, ali pa tehnično-pravna definicija? Če je poročevalska, moramo priznati, da slovarji res težijo k definiranju poroke v heteroseksualnih pojmih. Toda to za rešitev semantičnega vprašanja še ni

dovolj. Ker je poroka zakonska ustanova, moramo pri določanju osnovnega pomena, ki ga ima v vsakodnevnem jeziku, upoštevati še njeno zakonsko definicijo. Toda tudi zakonske definicije so izražene v heteroseksualnih pojmih. Ampak to lahko spremenimo. Vprašanje je le, ali to moramo storiti? Če da, potem se bo vsakodnevna raba temu hitro prilagodila. Podobno se bo zgodilo s slovarji, ki poroke ne bodo več definirali kot določeno vrsto zveze med partnerjema različnih spolov, ampak kot določeno vrsto zveze med osebama.

(2) Ker je bila poroka v zgodovini vedno heteroseksualna institucija, je homoseksualna poroka nekaj nezaslišanega. Zato mora poroka ostati heteroseksualna.

Ta argument je pomanjkljiv iz dveh razlogov. Prvi je očiten: tudi če bi bila omenjena zgodovinska trditev resnična, iz nje ne bi sledil normativen sklep. Iz dejstva, da je nekaj vedno bilo takšno in takšno, ne izhaja, da mora takšno tudi ostati. (Če bi, ne bi mogli nikoli upravičiti neprecedenčnih primerov.) Drugič, ni res, da homoseksualna poroka nima predhodnika. V resnici najdemo v zgodovini obeh družb, zahodne in vzhodne, primere navideznih zakonskih zvez partnerjev istega spola in pravih homoseksualnih zakonskih zvez. (Eskridge, 1996: 2. poglavje)

(3) Ker ima država legitimen interes za razmnoževanje, država lahko in mora priznavati in podpirati takšno vrsto zveze, ki razmnoževanje zagotavlja, in preprečevati priznanje takšne, ki tega ne zagotavlja.

Tudi temu lahko ugovarjamo na dva načina. Ali poroka, kot jo poznamo mi, podpira takšen argument in ali zakonska prepoved homoseksualnih porok v resnici bistveno prispeva k zagotavljanju razmnoževanja? Odgovor na obe vprašanji je nikalen. Če bi država ustanovila to institucijo z edinim namenom, da zagotovi rojevanje otrok, bi postala poroka nedostopna vsem tistim parom, ki ne morejo ali nočejo rojevati otrok – ne le homoseksualnim, ampak tudi heteroseksualnim, ki iz različnih razlogov ne morejo imeti otrok, za osebe, ki so prestare za to, ali pa za tiste, ki se iz kakršnega koli razloga že odločijo, da otrok ne bodo imeli. Seveda poroka, kot jo poznamo mi, ne pomeni samo skrbi za rojevanje otrok. Primeri parov, ki so bili prestari za to, da bi imeli otroke, so bili že v času raziskave sv. Avguština *De bono conjugali* uporabljeni kot dokaz (z *reductio ad absurdum*), da je poroka več kot le razmnoževanje (Avguštin, 1969: 12-13).

Prav tako nimamo na voljo nobene razlage, kako prepoved homoseksualnih porok povečuje rojevanje otrok. Ali to heteroseksualne partnerje bolj spodbuja k rojevanju otrok? Ali bi zakonsko priznanje homoseksualnih porok povzročilo, da bi rojevali manj kot pa se sedaj? Sicer pa številni homoseksualni pari vzgajajo otroke: ali otroke, ki jih imajo iz prejšnjih zakonov, ali pa otroke, ki so jih dobili s pomočjo umetne oploditve ali nadomestnega materinstva. Da se razumemo, veliko je tudi biseksualcev, katerim zakon ne preprečuje, da sklenejo heteroseksualno zakonsko zvezo in imajo znotraj nje otroke. Toda, ali lahko *ta* neznaten prispevek k rojevanju otrok odtehta socialno, moralno in zakonsko vprašljivo zavrnitev pravice do homoseksualnih porok?

(4) Z uzakonitvijo homoseksualnih porok bi škodili otrokom. Otroci, vzgojeni v takšnih zakonih, bi imeli namesto dveh modelov, po katerih bi se zgledovali in od

katerih bi se učili svojih vlog, le enega.

Ta argument predpostavlja, da mora vsaka družina, če želi, da se bodo otroci razvijali in da bodo socializirani, tako kot je treba, poskrbeti za dva modela vlog, moški in ženski. Toda to je sporno. Spolnih vlog ne narekuje narava, ampak jih vsaj deloma, če ne skoraj v celoti, oblikuje in vsili kultura. Zato jih je mogoče spreminjati. Postavlja se vprašanje, ali jih je treba spremeniti ali pa celo odpraviti. Feministični avtorji ne čisto brez prepričljivosti dokazujejo, da običajne spolne vloge omejujejo osebno svobodo in rast ter izražajo in krepijo neenakost spolov. Zato bi nam bilo bolje brez njih. Nekateri so predlagali kot ideal alternativno idejo dvospolnosti, ki pravi, da ni pomembno, ali si "pravi" moški ali "prava" ženska, temveč, ali si dobra oseba (*glej* Ferguson, 1985 in Trebilcot, 1985). Idejo o dveh spolnih vlogah pa lahko zavoljo argumenta tudi sprejmemo in potem dokazujemo, da to vodi k zavračanju družin z enim roditeljem. Zakon bi posameznemu roditelju umetno oploditev in posvojitev otroka prepovedoval. Razen tega staršem z mladoletnimi otroki ne bi dovoljeval ločitve. Bi bil kdo pripravljen resno zagovarjati kaj takega?

(5) Uzakonitev homoseksualne poroke bi pomenila grožnjo heteroseksualni poroki.

John M. Finnis trdi, da je homoseksualna usmerjenost, ki ne stremi k rojevanju otrok, sama po sebi škodljiva, poleg tega pa pomeni še stalno zanikanje "samorazumevanja" tistih, ki menijo, da sta spolnost in poroka povezana z rojevanjem otrok. Zato bi bilo tudi vsako javno priznanje homoseksualnosti in še zlasti uzakonitev homoseksualne poroke škodljivo in bi zgolj prispevalo k stalnemu zanikanju omenjenega samorazumevanja. Pomenilo bi "aktivno nevarnost za trdnost obstoječih in prihodnjih porok", ki temeljijo in bodo temeljile na tem samorazumevanju. (Finnis, 1993: 1069-1070)

Vendar je težko doumeti, kako bi lahko na področju rojevanja otrok homoseksualni spolni odnos škodil heteroseksualnemu in kako bi lahko pomenil stalno zanikanje ideje o rojevanju. Tisti, ki imajo homoseksualne spolne odnose, o heteroseksualnih na splošno običajno nimajo nobenih kritičnih ali žaljivih pripomb. Tudi heteroseksualni spolni odnosi skupaj z rojevanjem ne škodujejo homoseksualnim. Iz prepričanja homoseksualcev, da je njihova vrsta spolnega odnosa dragocena in zakonita, ne sledi nič takega, kar bi kazalo na poniževanje heteroseksualnega spolnega odnosa. Iz omenjenega izhaja le, da heteroseksualni spolni odnos ni edina dragocena in zakonita vrsta spolnega odnosa. To pa moramo prav gotovo sprejeti.

Prav tako ni jasno, zakaj naj bi javno priznanje homoseksualnih spolnih odnosov in porok ogrozilo trdnost heteroseksualnih porok. Če bi trdnost takšnih porok resnično temeljila na nespornem monopolu, ki ga ima na javnem področju ideja o rojevanju otrok, bi to sprožilo zanimiva moralna in zakonska vprašanja. Vendar pa nimamo niti najmanjšega razloga verjeti, da je res tako.

Nobeden izmed običajnih argumentov za prepoved homoseksualnih porok ne prepriča. Zato bi to institucijo morali spremeniti tako, da bi se homoseksualci znašli v enakopravnem položaju. Dokler se to ne bo zgodilo, bo država še naprej priznavala samovoljno in krivično diskriminacijo, ki priča o njenem nepremišljenem nazadnjaštvu, predsodkih ali obojem.

VI. Sklep

Kaj moramo torej narediti, da bo družba svoje homoseksualne člane obravnavala pravično? Homoseksualci bodo deležni vseh pravic, ko jih družba zaradi njihove drugačne spolne preference ne bo več sovražno obravnavala brez pravega razloga. Prvič, odpraviti je treba zakone, ki pri sodelovanju v spolnih odnosih za homoseksualce določajo višjo starostno mejo kot za heteroseksualce. Drugič, država in njene institucije morajo prenehati z diskriminacijo homoseksualcev pri zaposlovanju, ker ni pravega razloga, zakaj ne bi smeli delati v izobraževanju, diplomaciji ali obveščevalnih agencijah. Prav tako ni nobenega pravega razloga za odlašanje z njihovo popolno in enakopravno vključitvijo v vojaške sile. Upam, da mi je v članku to uspelo pokazati. V zvezi s sprejetjem zakonov, ki bi homoseksualce varovali pred diskriminacijo s strani države in korporacij, najdemo tako razloge za kot tudi razloge proti temu. V pričujočem članku sem jih želel le na kratko predstaviti. Kljub temu pa upam, da mi je na koncu vendarle uspelo pokazati, da ni pravega razloga, zakaj bi homoseksualcem odrekali pravice in ugodnosti, ki jih zagotavlja zakonita poroka. Tudi ta institucija bi morala homoseksualce obravnavati enako kot heteroseksualce.

Lahko bi rekli, da so navedeni sklepi, še zlasti pa zadnji, ki je najbolj sporen med njimi, preveč optimistični za družbo, v kakršni živimo. In tudi so. Toda če smo resnično prepričani, da je pravičnost najpomembnejše moralno načelo, potem ni razloga, da ne bi storili vsega, kar je v naši moči, da bi le-to prišlo do svoje prave veljave.

prevedel Jan Bregant

Justice for homosexuals

Eliminating injustice in our society will, with regard to homosexuals, mean eliminating the forms of discrimination against them that still remain, in spite of the considerable liberalization of our sexual mores and attitudes in recent decades. In this paper I review the main types of such discrimination both by the state and state-funded agencies and by private individuals and corporations, and discuss the argu-

ments offered as their justification. I try to show that these arguments are unconvincing, and argue, first, that there are no good grounds for the higher age of consent to sex for homosexuals than for heterosexuals. I also argue that the state and state-funded institutions should stop discriminating against homosexuals in employment (in education, diplomacy, and intelligence agencies), and that they are entitled to full integration into the armed forces as well. I then discuss the proposal that the law should prohibit discrimination against homosexuals in employment and housing by private individuals and corporations. I state the main pros and cons, but do not try to settle the issue. Finally, I try to show that there is no good reason for denying homosexuals the rights and benefits provided by the institution of legal marriage. In a free society, civil marriage should not be restricted to heterosexuals.

Keywords: discrimination, justice, equal treatment, homosexuality.

Literatura

Avguštin (1969). "The Good of Marriage" (prevod C. T. Wilcox). V Deferrari, R. J. (ur.), *Treatises on Marriage and Other Subjects*, Washington DC: The Catholic University of America Press.

Deferrari, R. J. (ur.) (1969). *Treatises on Marriage and Other Subjects*. Washington DC: The Catholic University of America Press.

Eskridge, W. N., ml. (1996). *The Case for Same-Sex Marriage*. New York: The Free Press.

Ferguson, A. (1985). "Androgyny as an Ideal for Human Development". V Vetterling-Braggin, M., Elliston F. A. & English, J. (ur.), *Feminism and Philosophy*, Totowa: Rowman & Littlefield.

Finnis, J. M. (1993). "Law, Morality and 'Sexual Orientation'". *Notre Dame Law Review*, 4.

Mohr, R. D. (1988). *Gays/Justice: A Study of Ethics, Society and Law*. New York: Columbia University Press.

Primoratz, I. (ur.) (1999a). *Human Sexuality*. Alderhot: Ashgate Publishing Ltd.

Primoratz, I. (1999b) "What's Wrong with Prostitution?". V Primoratz, I. (ur.), *Human Sexuality*, Alderhot: Ashgate Publishing Ltd.

Ruse, M. (1988). *Homosexuality: A Philosophical Inquiry*. Oxford: Blackwell.

Stafford, M. J. (1988). *Homosexuality and Education*. Manchester: J. M. Stafford.

Stafford, M. J. (1997). "Love and Lust Revisited: Intentionality, Homosexuality and Moral Education". V Primoratz, I. (ur.), *Human Sexuality*, Alderhot: Ashgate Publishing Ltd.

Sullivan, A. (1995). *Virtually Normal: An Argument about Homosexuality*. London: Picador.

Trebilcot, J. (1985). "Two Forms of Androgynism". V Vetterling-Braggin, M., Elliston F. A. & English, J. (ur.), *Feminism and Philosophy*, Totowa: Rowman & Littlefield.

Vetterling-Braggin, M., Elliston F. A. & English, J. (ur.) (1985). *Feminism and Philosophy*. Totowa: Rowman & Littlefield.

Wolfenden (1957). *Report of the Committe on Homosexual Offences and Prostitution*. London: HMSO.